

stoječi zidar sliši; ta mu berž hiti na pomoč; korači hitro po lojtri doli, al v tem hipu šterbunkne tudi on v vodo. Tù čuje poleg štirne stoječ hlapec in začne na pomoč vpiti. Primeri se, da v tem neki tesar ravno momo gré; nemudoma se podá nesrečnikom na pomoč, — al komaj naredi nekoliko stopinj po lojtri, pade tudi on doli in po njem je, kakor je po unih dveh bilo.

Dolgo in terdno zadelana štirna je bila polna zadušljivega zraka, ki se nareja v takih zapertih globinah. Al to so še le potem spoznali, ko so šli z lučjo nesrečno luknjo preiskavat, in jim je luč mahoma ugasnila.

Ker je v dolgo zaperto štirno, zlasti če je globoka, vselej nevarno na vrat na nos se podati, in ker ravno taka in še huja nevarnost žuga ljudem tudi v globokih, dolgo zadelanih sèkretnih jamah, naj bi se tedaj nikoli v nemar ne pustilo, najpoprej gorečo svečo spustiti v tako luknjo, in gledati: ali dobro in svitlo gori. Če svitlo gori, je to gotovo znamenje, da ni nobene nevarnosti doli, zakaj tam, kjer luč gori, tudi človek lahko sope.

Kjer pa luč le berli ali celó ugasne, tje naj si nobena živa duša ne upa, zakaj zadušljivi zrak je notri, in kakor luč ugasne, ugasne tudi človeško življenje.

Naj se tedaj ta skerb nikoli ne zanemari. Ako smo se z lučjo prepričali, da je zadušljivi zrak v kaki luknji, kako ga moramo odpraviti ali pregnati iz nje?

Nekteri mislijo, da je že dosti, ako se taka jama le ene dni odperta derži, da jo sapa prepiše. — Al to celó malo ali nič ne pomaga, ker zadušljivi zrak je težji memo unanjega zraka ali navadne sape, se tedaj le zmiraj bolj na dnu derži.

Tudi v luknjo streljati ali nad luknjo ogenj napraviti ne prežene zadušljivega zraka iz jame.

Najbolje je in po mnogih skušnjah poterjeno, ako se na dosti dolgem kolu spusti razpet dežnik (razpeta marela) doli nad vodo v štirno ali nad gnojnico v sèkretno jamo, in se potem hitro gori potegne; tako gori in doli naj se večkrat potegne, in pregnal se bo zadušljivi zrak. Doli spuščena luč bo potem svetlo gorela, in to je znamenje, da ni nobene nevarnosti več.

Grahov mol.

(Konec.)

Da bi bolj natanko zvedili: od kod da zahaja mol, ki tako pogostoma grah napada, smo bili dobili grahovega semena od nekega kraja, kjer se ni še nikdar slišalo, da bi se bil mol graha lotil; pregledali smo zerno za zernom in nikjer nismo mola zapazili. Omenjeno seme smo vsejali; na drugo njivo pa, ki je bila kakih 15 minut od te oddaljena, smo pa navadno domače seme pometali, od ktereja je bil četerti del od mola razjeden. Ravno ta čas smo vsejali tudi v neko gredo na vertu nekoliko tacega graha, ki je bil poln molov.

Kako se je ta ali uni grah o žetvi obnesel, bo marsikdo radoveden zvediti. — Od unega, ki je bil na prosto polje posejan, je bil četerti del od mola napaden; unega pa, ki ni bilo nobenega mola v njem, se je bil ta merčes najhuje poprijel; v unem nasproti, ki je bil na vertu vsejan, čigar seme je bilo od mola najbolj razjeden, ni bilo kar nobenega mola.

Da bomo ta čudni prikazek bolje razumeli, se moramo na molovo naturo ozreti, od ktere smo že koj v začetku nekoliko omenili. Grahov keberček ljubi namreč sonce in gorkoto; gotovo bo raji na njivo na prostem polji letal, kakor na uno, ki je al v senci ali blizo kakega gojzdiča; ravno tako dela tudi dvojka (Kohlkäfer), tako imenovana zeljska bolha, in se ne loti zelja, ki v senci ali pa v bolj hladnem kraju raste. — Grah, v katerem ni bilo mola zapaziti, je bil na prosto polje, toraj na sončnato njivo posejan; tisti, ktereja četerti del je bil molov, je bil na njivo

blizo gojzdiča posejan; uni pa, ki je bil od molov najbolj razdjan, je bil na vertu posejan; zato ga pa niso moli napadli, kakor una dva na prostem polji. Iz tega je očitno, da kdor grah na prosto polje in sončno njivo seje, mu ga bo mol bolj zdeloval, kakor unega, ki je bil v bolj hladan in senčnat kraj sejan.

Po vsem tem rečemo, da od semena, naj se seje kakoršno koli, ne bo nihče in nikoli terditi mogel: al ga bo mol napadel ali ne; mol le takrat škodo dela, ko se je že pred setvijo iz graha spravil. Tega pa nikakor ne moremo verjeti, kar gospod Kollar terdi, da ima kmetovavec mola popolnoma v svoji oblasti tako hitro, ko je grah z njive v skedenj ali pa na kašto spravil; tù ga more tudi lahko pokončati, in bo drugo leto svoj grah mola obvaroval. Kako se mol pokonča, ko se grah domú pripelje, nam pa gosp. Kollar ni razodel, in dokler tega ne zvemo, tudi verjeti nemoremo, da bi se lahko pokončati dal. Preden kmetovavec grah domú spravi, se mu že nekoliko zernja na njivi izpreza, in kdo bi mogel keberčkom braniti, da bi iz zernja ne izlezli in se na vse kraje ne razleteli. Ravno tako se razleze ta živalica med mlačbo, posebno ob gorkih in sončnih dneh, tudi v kašti leze ta merčes več ali menj iz graha, če se kako drugače ne pokonča. Tega pokončevanja bi se pa mogel vsak lotiti, zakaj če bi naš sosed mola v svojem sočivji ne zaterl, bi od njega nepokončani merčesi na naše pridelke ferčali in jih po svoji navadi zdelovali. Posamno pokončevanje omenjenih keberčkov bi pri neizrečenem plodenji malo ali pa celo nič ne zidalo.

Če tedaj na semenu ni nič ležeče in je vse eno: al je zdravo ali molovo, mora vsa naša skerb na polje obrnjena biti. Morebiti bi se dal s kakim razjeditljivim ali smerdljivim prahom pregnati in pokončati, če bi se ž njim grah, preden v cvetje gré, poštupal. In akoravno imamo malo upanja, ga na to vižo zatreti, moramo vendar skušati to in uno, da pridemo škodljivemu merčesu v okom.

Po „Tyed. česk. gosp. dr.“

Gospodarske skušnje.

(Srebernica — die Ringelraupe, phataena bombyx Neustria). Srebernice jablanam, hruškam in češpljem neizrečeno škodljive gosence se prikažejo po navadi proti koncu malega travna in v začetku majnika in živé do poslednjega levenja v društvu skupaj najraje čez dan v drevesnih rogovilah proti soncu oberujenih, kjer se jih po cele gručé skupej derži; preprežene so z lahko in tanko pajčevino; s pokonci deržanimi glavami migajo urno in veselo sém ter tje; ravno tako delajo in z glavami migajo tudi takrat, kadar jim kaka nevarnost žuga, naj izhaja od človeka ali kake druge živali. Ta neizrečeno požrešna in škodljiva gosenca bi se dala najlože takole saj nekoliko zatreti in pokončati, in sicer: 1) Da se v jeseni in pozimi tiste vejice in manjše mladike, na kterih se kakor perstan ali zapestnica okrog njih nanizane sive jajčica zapazijo, z vertnimi škarjami ostrizejo, v šope povežejo in v ogenj pomečejo. 2) Da spomladi se debelejše veje in mladike, posebno na sončni strani, kjer se omenjenih gosenc čez dan cele gručé skupaj najde, skerbno pregledajo in s kakim drogom, kteri je na zgornjem koncu z volnato cunjó ali slamo ovit, razmečkajo in pomoré. Če so se pa že po drevesu, kakor, postavimo, gosence belega metulja, razlezle, naj se pa z oljem in zajfnico pokončajo. 3) Da se po vertnem zidovji in po drevesnih votlinah, v rumeno-bele mešičke zapredene pomoré; čez dan pa se drevje večkrat potrese, da metulji, ki sém ter tje po drevji sedé, na tla pocepajo in se pohodijo.

„Frauend. Bl.“

(Moč ogeljnegá prahú). Če se seme korenstva, kakor na pr. korenje, repa, čebula itd. s frišnem ogeljnim prahom pomeša in poseje (prahú se vzame desetkrat več

kakor semena). Skušeni kmetovavci pravijo, da se po ogeljnem prahu vse korenstvo prav dobro ponaša in bogato obrodi. — Kdor na ogeljni prah kumare sadi, bo ravno tako tudi dovelj in posebno lepih kumar pridelal. Oglje, kakor je znano, vleče dovelj gazov na-se, in skoraj bi rekel, da ravno to korenstvo najbolj kviško in na debelo žene. Boljši od lesnega ali drevnega oglja je pa košeno oglje, kar je posebno za tiste rastline koristno, ki se v kahlah in drugih posodah redé. — Kdor ima priložnost, naj poskusi, korenstvu in drugim rastlinam z ogeljnimi prahom gnojiti, in naj nam svoje skušnje ob svojem času po „Novicah“ naznani.

(Kako se dajo verbe najboljše zasaditi). Po naznanilu višjega gojzdnega svetovavca barona Berg-a se je pri predoru Obre pri Grünberg-u v Šlezii zasadba verb takole najboljše obnesla. Skopali so namreč po velikosti okolice en ali dva 10 čevljev široka velika grabna, v ktera so po 12 čevljev narazen 6 čevljev široke stranske grabne napeljali. Ti stranski grabni so se vstric eden drugemu naravnost v veliki graben razlivali. Tako so ostale med grabni precej visoke grede, po katerih so poprek in po 2 čevlja saksebi potegnili po 3 pavce globoke grabničke in v te grabničke so po 3 do 4 bekovih mladik, eno zraven druge, položili, da so tako rekoč majhine, pa vendar ne zvezane fašine napravili. Čez to se je toliko peska nasulo, da so bile vse bekove šibine z njim zasute. Pesek je za to potreben; če ga ni na mestu, se mora pa od drugod pripeljati. Skušnje s posipanjem rodovitne in ilovnate zemlje, namesto peska se niso poterdile. „Prakt. Wochenbl.“

(Kmetovavci posipajte hlevni gnoj z gipsom). „Novice“ so hlevni gnoj z gipsom posipati že večkrat priporočevale. Pa že spet ga morejo priporočati po skušnjah, ki so se v poslednjih časih tako koristno obnesle. Tukaj omenimo med drugimi skušnjami le nekoliko tistih, ki jih je eden najpervih kmetovavcev, namreč svetovavec deželskega gospodarstva, gosp. Christiani v Oderbrach-u napravil. Pognojil je namreč en oral polja s $4\frac{1}{3}$ vozmi z gipsom pošupanega gnoja in pridelal je 15 vaganov krompirja več, kakor se ga je sicer na ravno tem polji pridelalo, ki je bilo z navadnim gnojem pognojeno. Felenberg-Ziegler pri Bernu je dal pozimi kravji in konjski gnoj prec, ko je bil izkidan, nekoliko na kupu potlačiti in tako z gipsom potresti, da je za vsako odrašeno govedo blizo dveh funtov gipsa po gnoji potresel. Tako pošupan od šestere krav in ravno toliko kónj napravljeni gnojni kup je bil zadnjo spomlad ravno tak, kakor da bi bil ravno zdaj iz hleva izkidan; ni bil ne spletnjen ne sparjen. Mesca velikega travna so ta kup 4 pavce na debelo s perstjo zasuli, in ga do mesca kimovca ležati pustili. Le za poltretji čevlj se je posedel, njegov obsežek pa le za 256 kubičnih čevljev zmanjšal. Če bi ne bil omenjeni gnojni kup z gipsom potresen, bi se bil v ravno tem času gotovo za 945 kubičnih čevljev zmanjšal. Ko se je tedaj gnoj z gipsom posipal ali gipsal, se ni le prihranilo 689 čevljev gnoja, temuč ostal je v njem tudi vés gnjilec. Če postavimo, da se od odrašenega goveda na leto le 220 centov gnoja dobi, bi se v njem, če bi bil gipsan, 173 funtov gnjilca ohranilo, med tem ko ga negipsan gnoj nima več v sebi kakor 110 funtov. 5 centov in pol gipsa velja (če je cent po 2 dvajsetici) 11 dvajsetic, dobička je pa zato najmanj 11 gold., ki se očitno pokaže v obilniših pridelkih taci njiv, ktere so bile z gipsanim gnojem pognojene. Gnoj je kakor vsa dišeča reč; če ga ne zapreš, se ti izdiši; zapreš mu pa duh in dušo njegovo, če ga dobro potlačiš, — še bolj pa če ga z gipsom posiplješ; gips oklene dišečo gnojno moč, ktera nam polje rodovitno dela.

Oglas začetka višje c. k. kmetijske šole v ogerskem Altenburgu.

Vodstvo c. k. višje šole za kmetijstvo v ogerskem Altenburgu daje na znanje, da se bo ta šola, ktera 2 leti terpi, začela 1. dan mesca oktobra.

Uče se v ti šoli vsi poglavitni nauki kmetijstva, pa tudi tisti, ki so umnemu kmetovanju v podlago.

Kdor hoče v to šolo, v kateri se vse v nemškem jeziku uči, vzeti biti, mora skazati, da se je izučil v kateri višji gimnazii ali pa višji realki, — da se je saj eno leto s kmetijstvom djansko pečal, — da je najmanj 17 let star in pa lepe obnaše.

Učnine se plača za vsako polovico prvega leta po 40 gold., drugega leta pa le po 20 gold. star. dnarja. — Živež in stanovanje si oskerbi vsak učenec sam.

Zgodovinske reči.

O starih Karnih.

Spisal D. Terstenjak.

§. 1.

O starih Karnih govorijo Strabo, Livi, Ptolomaj in Plini. Strabo (Geog. IV. 27) piše: „da okoli Akvileje prebivajo nektare betve Norikov in pa Karni“.

Plini (III, 18) in Ptolomaj (III, 1) pišeta, „da Akvileja je stala v okrožji Karnov“. Livi (XLIII 5) Karne poleg Gallov postavlja, in o njihovi narodnosti nič ne reče. Ti Galli so, kakor Livi pravi (XXXIX, 23) še le leta 566 urbis conditae, ali 186 pred Krist. okoli Akvileje se naselili, zato je tudi Livi pisati mogel: da Akvileja stoji „in agro Gallorum“ (Livi XL, 34). Iz gerških in rimskih pisateljev toraj nič gotovega ne zvemo o narodnosti Karnov.

§. 2.

Med novejšje izpraševavce zgodovine starih Karnov more se imenovati Diefenbach. Al tudi on si ne upa določiti narodnosti Karnov. V svojem delu „Celtica“ (II, 130) piše o Karnih sledeče: „Das Schwanken zwischen illirischer und keltischer Abstammung, oder die Annahme einer Mischung aus beiden, tritt bei folgenden Völkern ein, und zwar erstens bei den Carni“ itd. Diefenbach toraj dvomi: ali bi Karne prišteval Ilirom ali Keltom, ali pa jih imel za zmes iz obojih. Z galskimi „Karnuti“ Diefenbach Karnov že za tega voljo noče ednačiti, ker oni spadajo v Belovesov vlak*) Drugi brez vseh dokazov terdijo, da Karni so bili Kelti, ker karn pomenja v keltiščini: pečino. Al ta dokaz nima nikakoršne važnosti, ker karn**) tudi v slovenščini pomenja pečino.

§. 3.

Poslušati še imamo rajnega prof. Zeusa. On v svojih bukvah „Die Deutschen und die Nachbarstämme“ str. 249 tako umuje: „Po Pliniu in Ptolomaji je Akvileja stala v okrožji Karnov, Livi pa okrožje tega mesta imenuje „ager Gallorum“, — toraj so Karni bili Galli“.

Al to umovanje stoji na slabih nogah. Ti Galli so se, kakor Plini sam terdi, še le leta 186 pred Krist. v tem okrožji naselili. Akoravno so se ti naseljenci mogli na povelje Rimljanov nazaj podati v svoje prvotne sedeže, vendar ni verjetno, da bi se vsi nazaj podali bili.

Rimljani so le z onim poveljem hotli nove naselbine prečiti (primeri: Mommsen „Röm. Gesch.“ I, 486,

*) Tudi Valvazor je prav ostroumno dokazal, da si Karni sosedje Norencov in Karnuti niso v nikakoršni zavezi bili.

Pis.

**) Zato imena: Kranj, die am Felsgestein gebaute Stadt, Kernuz, na Koroškem, — Karn, Kern, karnski, kernski grad, „Ruine der Karnburg“ nekdanje stanovališče koroško-slovenskih vojvodov.